

BOEKBESPREKING

Van der Leij, Stephen. 2025. *Geef Gen Z gewoon haar zin. Hoe zingeving een nieuwe generatie kan laten bloeien*

Kok Boekencentrum, 159 pp.

Vellenga, Sipco J. 2026. *Zingevingscrisis. Een sociologische analyse*

Eburon, 251 pp.

Wout Huizing*

Deze boekbespreking gaat over twee totaal van elkaar verschillende publicaties. De ene (Vellenga) omvat een wetenschappelijke sociologische analyse op het terrein van levensbeschouwing en zingeving. De ander (Van der Leij) reikt op basis van praktijkverhalen handvatten aan om met jongeren van generatie Z (de auteur gaat uit van jongeren geboren tussen 1997 en 2012) in gesprek te gaan over zingeving omdat zij ‘wanhopig op zoek zijn naar zingeving’. De twee publicaties vullen elkaar prachtig aan. Je kunt starten met eerst het brede kader van zingeving in Nederland in beeld te krijgen, om vervolgens in te zoomen op de huidige zingevingsvragen van generatie Z, als voorbeeld van de ‘zingevingscrisis’. De herkenning vanuit de analyse zal groot zijn! Of je leest eerst hoe jongeren spreken over hun levensbeschouwelijke zoektocht. Vervolgens zal dit beter te plaatsen zijn door zicht te krijgen op de ontwikkelingen en achtergronden op het gebied van levensbeschouwing en zingeving in Nederland in de laatste decennia.

Vellenga geeft in zijn boek namelijk helder inzicht in hoe in Nederland een zingevingscrisis is ontstaan vanaf de naoorlogse jaren. Een sociologische analyse, als belangrijke aanvulling op wetenschappelijke analyses vanuit de psychologie

* Emeritus geestelijk verzorger en oud-docent Baptisten Seminarium, en voormalig stafmedewerker Reliëf, christelijke vereniging van zorgaanbieders.

of geesteswetenschappen. Om deze crisis te typeren, sluit Vellinga aan bij de zeer gangbare vijf – door Peter Derkx geformuleerde – zingevingsbehoeften: (1) doel in je leven, (2) betekenis en houvast, (3) grip op je bestaan, (4) eigenwaarde en waardering, en (5) verbondenheid en geborgenheid. De opzet kent een duidelijke en strak gevolgde structuur. Terecht wordt eerst een verkenning gedaan van het begrip zingeving (hoofdstuk 1). Vervolgens geeft Vellinga in hoofdstuk 2 een typering van de huidige zingeving in Nederland: dagelijkse en existentiële zingeving zijn grotendeels ontkoppeld en zingeving is geïndividualiseerd, gesubjectiveerd, geseculariseerd en divers. In de hoofdstukken 3, 4 en 5 verkent de auteur hoe werk, relaties en vrije tijd deze zingevingsbehoeftes hebben vervuld en nog kunnen vervullen, maar gaandeweg mensen ook uitputten. Naast het aanwijzen van ontwikkelingen als secularisering, marktdenken en de sterke nadruk op individuele keuzes als oorzaken van wat hij signaleert als een crisis, doet Vellinga ook waardevolle en concrete aanbevelingen hoe juist deze levensdomeinen invloed kunnen hebben op de zingeving van mensen. Het boek eindigt met concrete suggesties voor overheid, organisaties, professionals en burgers om meer ruimte te maken voor de vijf genoemde behoeftes.

Ik betrapte me erop dat ik gaandeweg het lezen spontaan in gedachten zat te zingen: *Ziet u het nu nog zitten / kunt u er nu nog bij? Ik kan 't niet meer volgen / het hoeft niet meer voor mij.* Een telkens weerkerend liedje in het destijds (1966-1976) zeer populaire komisch, satirisch en muzikaal televisieprogramma *Farce Majeure* (NCRV). Als lezer is het een uitdaging het overzicht te bewaren om alle gegevens, informatie uit onderzoeken en overzichten die ruimschoots worden aangereikt op waarde te kunnen schatten. Stuk voor stuk zijn deze allen zorgvuldig en onderbouwd. Niet voor niets is er een literatuurlijst van 17 pagina's ter verantwoording van alle gelezen onderzoeken en bijeengesprokkelde cijfermaterialen, visies en invalshoeken. 741 noten bevatten waardevolle verwijzingen om op onderdelen eventueel dóór te lezen en bronmateriaal zelf op te zoeken, maar al lezend loop je de kans te verdwalen in alle onderverdelingen, aanscherpingen en nuanceringen. Het is een kunst de hoofdlijn vast te houden. Als voorbeeld: hoofdstuk 6 (p. 171-204) is een samenvattend hoofdstuk om stil te staan bij het levensbeschouwelijke domein en existentiële zingeving in onze samenleving. Dat domein is te typeren met vijf kenmerken, die aansluiten op de vijf huidige zingevingsbehoeften. Daarbij is onderscheid te maken naar drie 'levensbeschouwelijke milieus' te weten theïstisch, spiritueel en seculier. Binnen elk milieu kun je dan weer letten op drie aspecten (inhoud, praktijken, diversiteit). Als je dit allemaal kunt volgen, is er de uitdaging om bij de bespreking van het tweede milieu ('spiritueel') de typering van zeven logisch met elkaar verbonden opvattingen te herkennen. Aanvullend wordt ook nog opgemerkt dat het Sociaal Cultureel Planbureau erop wijst dat de huidige spirituele levensvisie gecentreerd is rondom drie elementen: zelfspiritualiteit, holistisch werkelijkheidsbeeld en spiritueel eclecticisme. En dan: het eerste van die elementen

kent acht verschillende omschrijvingen... Oftewel: het is best complex om alles in beeld te brengen. Vellinga merkt daarbij op (p. 186): 'Binnen het bestek van dit boek is het onmogelijk recht te doen aan de enorme diversiteit in elk van de drie onderscheiden milieus en moet ik me beperken.' De ordening van vele thema's is prijzenswaardig en maakt duidelijk welke ontwikkelingen zich hebben voorgedaan. Mooi hoe Vellinga concrete suggesties doet hoe meer ruimte te maken voor zingevingsvragen in het dagelijks leven, met als levensdomeinen werk, relaties en vrije tijd. Tegelijk zorgen alle onderverdelingen, de verwijzing naar de vele onderzoeken en cijfers ervoor dat het je soms gaat duizelen. Het punt wordt uiteindelijk wel gemaakt dat er sprake is van een zingevingscrisis.

Die crisis wordt als het ware geïllustreerd in de publicatie van Stephen van der Leij, jongerenpastor. Vanuit de observerende blik en analyse is het fris om te luisteren naar ervaringsverhalen van jongeren in de huidige tijd. De auteur constateert hoe jongeren van generatie Z vaak niet weten waar ze moeten beginnen of hoe ze over zingeving moeten praten. Van der Leij laat zien hoe dat wel degelijk kan, waarbij hij keer op keer benadrukt dat het niet gaat om moeilijke vragen, maar om in het alledaagse diepere lagen te ontdekken. De auteur had een uitzonderlijke functie als pastor op een MBO in Groningen. Hij hoopt vanuit zijn ontmoetingen met jongeren te laten zien wat er onder hen speelt. Centraal lijkt de vraag: 'Wat is nog goed? Hoe omgaan met lijden, verlies, falen en rouw?' Als succes en geluk je hoogste doelen zijn, dan lijkt alles wat daar niet aan voldoet op falen. En mogen ze nog falen?

In hoofdstuk 1 introduceert de auteur de generatie Z, de 'zoomers' die zijn opgegroeid in en vertrouwd zijn met de digitale wereld en te maken hebben met klimaatverandering en de negatieve invloed die de COVID-19 pandemie heeft gehad op de mentale gezondheid. Ze worden ook wel de 'pechgeneratie' of 'crisisgeneratie' genoemd vanwege de stikstofcrisis en een nauwelijks toegankelijke woningmarkt. Deze generatie is op zoek, neemt niet alles zomaar aan, stelt vragen en legt alles langs een lat van relevantie. Ze gebruiken humor, stellen grenzen, verwoorden waar ze tegenaan lopen, zijn toleranter en sneller geneigd elkaars mening te accepteren (dan voorgaande generaties). Daarbij geldt: dé (Gen Z) jongere bestaat niet, ieder is uniek. In hoofdstuk 2 is ook hier een 'kennismaking' met zingeving. In dichtbij taal en vanuit eigen ervaringen vertelt de jongerenpastor hoe hij dit begrip naar de praktijk vertaalt. Eerst via de Pyramide van Maslow, later aan de hand van de logische niveaus van Bateson en het stilstaan bij 'waarden' als een mooie insteek voor het dóórvragen bij jongeren. Er blijft zo veel uit beeld waar het om zingeving gaat (zie Vellinga), maar met deze invalshoek wordt het gesprek over zingeving niet ingewikkeld gemaakt, maar hanteerbaar in gesprekken, met vragen als 'Waarvoor kom jij je bed uit?' Van der Leij's conclusie is dat zoeken naar verbinding een centraal gegeven is, en hij pleit ervoor om in het onderwijs meer ruimte te maken voor docenten om uitgebreid de tijd te nemen om met jongeren in gesprek te gaan over hun vragen.

In de inleiding van dit boek geeft de auteur aan waarom hij geschreven heeft over zijn ervaring met jongeren:

Dit boek heeft niet de pretentie de problemen van iedere jongere op te lossen [alsof dat zou kunnen, WH], maar poogt de lezer anders te leren kijken naar deze generatie en de tijdsgeest waarin zij opgroeien. (...) Als samenleving jagen we de jonge mensen op. Alles moet sneller, efficiënter, meetbaarder en als het kan ook nog eens gezond. Wat ze nodig hebben, is tijd en ruimte om te ontdekken. Zodat ze op zoek kunnen naar de diepere betekenis van het leven. (p. 10-11)

De auteur wil laten zien hoe zingeving 'een nieuwe generatie kan laten bloeien' (de ondertitel van het boek). De auteur merkt op dat de kracht van dit boek zit in de 'echte gesprekken' en voorbeelden uit het leven van jongeren. Die zijn authentiek en kwetsbaar. In elk van de elf hoofdstukken is een gespreksfragment opgenomen om zicht te geven op thema's als secularisatie, bronverhalen, symbolen en rituelen, leven in bubbels en de betekenis van rolmodellen. Na lezing is de opmerking terecht dat deze generatie niet te vangen is in één of twee stereotyperingen. Daarom doet de auteur de oproep om nieuwsgierig naar deze generatie te zijn! Dat is een belangrijke oproep natuurlijk, maar geldt dat niet altijd als je ruimte wilt maken voor gesprek over zingeving met wie dan ook? Hoe dan ook, er is genoeg inspiratie op te doen en er zijn genoeg handvatten te lezen om het gesprek aan te gaan. Het is alleen niet precies duidelijk wie wordt aangesproken als 'de lezer' die wordt opgeroepen tot coaching van de jongeren en om de handvatten ter harte te nemen. Kern is: ga niet met antwoorden 'zenden', maar vraag door, wees nieuwsgierig, bouw aan relaties en wees dichtbij.

Ieder hoofdstuk is opgedeeld in vier delen. Deel 1 reikt enige theorie of achtergrondinformatie aan. Deel 2 bestaat uit een waargebeurd verhaal (of meerdere verhalen). Het derde deel geeft een korte samenvatting van wat aan de orde is gekomen, om af te sluiten met enkele handvatten. Alles in dit boek leidt tot één doel: proberen generatie Z te begrijpen en te ondersteunen door middel van zingevende gesprekken en bijbehorende tools die helpen bij bezinnen, reflecteren en rust vinden.

De overeenkomst van beide publicaties is dat geconstateerd wordt dat er werk aan de winkel is op het gebied van zingeving in onze huidige Nederlandse samenleving. Het doet me als oud-geestelijk verzorger goed dat Vellinga tot slot pleit voor het versterken van de positie, professionaliteit en financiering van de geestelijke verzorging, omdat geestelijk verzorgers specifiek opgeleid zijn om in deze crisistijd mensen met zingevingproblemen te kunnen ondersteunen. En Van der Leij maakt (als jongerenpastor) duidelijk hoe geestelijke verzorging óók in het onderwijs generatie Z kan helpen in hun zoektocht om hun plek in deze wereld te vinden.